

פרק י - אימות הנביא

דף לימוד מספר 20

כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבינו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם⁵, אלא האות שלו שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו, שנאמר (דברים יח, כא): "וְכִי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ אֵיכָה גִדַע אֶת הַדָּבָר וְגו'".

לפיכך כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות ה', ולא יבוא להוסיף ולא לגרוע, אלא לעבוד את ה' במצוות התורה, אין אומרים לו קרע לנו הים או החיה מת וכיוצא באלו ואחר כך נאמין בך, אלא אומרים לו: אם נביא אתה, אמור דברים העתידיים להיות. והוא אומר, ואנו מחכים לראות, היבואו דבריו אם לא יבואו. ואפילו נפל דבר קטן - בידוע שהוא נביא שקר, ואם באו דבריו כולן - יהיה בעינינו נאמן.

ובודקין אותו פעמים הרבה. אם נמצאו דבריו נאמנים כולן - הרי זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל (ש"א ג, כ): "וַיִּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֵּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע כִּי נֶאֱמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה'".

והלא המעוננים והקוסמים אומרים מה שעתיד להיות? ומה הפרש יש בין הנביא ובינם? אלא שהמעוננים והקוסמים וכיוצא בהן מקצת דבריהם מתקיימין ומקצתן אין מתקיימין, כעניין שנאמר (ישעיהו מז, ג): "יַעֲמְדוּ נָא וְיִוְשִׁיעֶנָּה הַבְּרִי שְׁמַיִם הַחַיִּים בְּכֹכְבֵים מוֹדְעִים לְחֻדְשֵׁים מְאֹשֶׁר יָבֹאוּ עָלֶיךָ" - מאשר ולא כל אשר. ואפשר שלא יתקיים מדבריהם כלום, אלא יטעו בכל כעניין, שנאמר (שם מד, כה): "מִפֶּנֶּה אֲתוֹת בְּדִים וְקִסְמִים יְהוֹלֵל". אבל הנביא - כל דבריו קיימין, שנאמר (מ"ב י, י): "כִּי לֹא יִפְלֹ מִדְּבַר ה' אֶנְצָה". וכן הוא אומר (ירמיהו כג, כח): "הַנְּבִיא אֲשֶׁר אֲתוֹ חָלוּם יִסְפֵּר חָלוּם וְאֲשֶׁר דְּבָרֵי אֲתוֹ יְדַבֵּר דְּבָרֵי אֱמֶת, מֵה לְתַבֵּן אֶת הַבֵּר נְאֻם ה'", כלומר שדברי הקוסמים והחלומות כתבן, שנתערב בו מעט בר, ודבר ה' - כבר שאין בו תבן כלל. ובדבר הזה הכתוב הבטיח ואמר שאותן הדברים שמודיעין המעוננים והקוסמים לאומות ומכזבין הנביא יודיע לכם דברי אמת ואין אתם צריכין למעונן וקוסם וכיוצא בו, שנאמר (דברים יח, י-יד): "לֹא יִמָּצָא בָּךְ מַעֲבִיר בְּנֹו וּבְתוֹ בְּאֵשׁ וְגו' כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וְגו'", ואמר (שם טו): "נְבִיא מְקַרְבֶּךָ מֵאַחֶיךָ וְגו'". הא למדת שאין הנביא עומד לנו אלא להודיענו דברים העתידיים להיות בעולם משובע ורעב מלחמה ושלום וכיוצא בהן. ואפילו צרכי יחיד - מודיע לו, כשאוול שאבדה לו אבדה והלך לנביא להודיעו מקומה, וכיוצא באלו הדברים הוא שיאמר הנביא, לא שיעשה דת אחרת או יוסיף מצווה או יגרע.

הערות - ילמד עננים דרכו

5 נראה שתי סיבות לכך: א. דעת הרמב"ם שנבואה היא תהליך טבעי באדם ולכן אין סיבה שהוא יוכל לעשות נסים (עיין מו"נ ב, לב); ב. כיוון שהנבואה אינה דבר חריג בישראל, ואנו מצווים לשמוע לנביא, לא יכול להיות שהתורה תצווה עלינו דבר מצווה שיהיה תלוי בנסים. "כי התורה לא תסמך את מצוותיה על הנס" (לשון הרמב"ן בכמה מקומות).

מסלול 1: יום א, כח אייר	מסלול 3: יום ג, כז אייר
מסלול 2: יום ב, כח אייר	מסלול 4: יום ד, כז אייר

דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון שיאמר: פלוני ימות או שנה פלונית רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו - אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים: הנה דיבר ולא בא, שהקב"ה "אָרַךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנָחֵם עַל הָרָעָה" (יואל ב,ג), ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינווה, או שתלה להם כחזקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור האל אפילו על תנאי אינו חוזר. [ו]לא מצינו שחזר בדבר טובה אלא בחורבן ראשון, כשהבטיח לצדיקים שלא ימותו עם הרשעים וחזר בדבריו, וזה מפורש במסכת שבת⁷.] הא למדת שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא. הוא שירמיהו אמר בתשובתו לחנניה בן עזור כשהיה ירמיהו מתנבא לרעה וחנניה לטובה, אמר לו לחנניה: אם לא יעמדו דברי - אין בזה ראייה שאני נביא שקר, אבל אם לא יעמדו דברייך - יודע שאתה נביא שקר, שנאמר (ירמיהו כח,ז-ט): "אִךְ שָׁמַע נָא הַדְּבָר הַזֶּה וְגו' הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִנְבֵּא לְשָׁלוֹם בְּבֵּא דְבַר הַנְּבִיא יוֹדַע הַנְּבִיא אֲשֶׁר שָׁלַח ה' בְּאַמְתּוֹ". נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא - הרי הוא בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה. שהרי משה רבינו העיד ליהושע והאמינו בו כל ישראל קודם שיעשה אות. וכן לדורות, נביא שנודעה נבואתו והאמינו בדבריו פעם אחר פעם או שהעיד לו נביא והיה הולך בדרכי הנבואה - אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו שמא אינה אמת, ואסור לנסותו יותר מדאי ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם, שנאמר (דברים ו,טז): "לֹא תִּנסוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסְהָ" שאמרו (שמות יז,ד): "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין". אלא מאחר שנודע שזה נביא - יאמינו וידעו כי ה' בקרבם, ולא יהרהרו ולא יחשבו אחריו, כעניין שנאמר (יחזקאל ב,ה): "וַיִּדְעוּ כִּי נְבִיא הָיָה בְּתוֹכָם".

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 6 "ולא מצינו... שבת" - תוספת זו מאוחרת ואינה של הרמב"ם, ובא לענות על גמרא שבמפורש מנוגדת לשיטת הרמב"ם.
- 7 שבת נה,א: "אמר רבי אחא ברבי חנינא: מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה, דכתיב (יחזקאל ט) 'ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתווית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה' וגו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל: לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה. ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה. אמרה מרת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה: הללו צדיקים גמורים, והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו: ריבוננו של עולם, היה בידם למחות ולא מיחו! אמר לה: גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם - לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: ריבוננו של עולם, אם לפניך גלוי - להם מי גלוי? והיינו דכתיב (שם): 'זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו' וכתיב: 'ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית'. תני רב יוסף: אל תקרי מקדשי אלא מקודשי - אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו". והנה כותב התוספת לא ביאר מדוע דווקא כאן חזר בו הקב"ה מההבטחה לטובה. ואפשר לתרץ כתשובת המהר"ל לפסוק בירמיה (הובא לעיל) שלא נאמרה ההבטחה לעם, אלא כל השיח לא נאמר אלא בבית דין של מעלה.

מסלול 1: יום א, כח אייר	מסלול 3: יום ג, כז אייר
מסלול 2: יום ב, כח אייר	מסלול 4: יום ד, כז אייר

שאלות מנחות:

- ✦ אם יש מקרה שהקב"ה הבטיח לטובה וחזר בו - מדוע אין זה הורס את הכלל? מדוע אין יחזקאל נחשב לנביא שקר?
- ✦ מדוע לא הביא הרמב"ם את החילוק שעשה בהקדמה למשנה בין הבטחה לנביא עצמו לבין הבטחה לאחרים?
- ✦ "ואסור לנסותו יותר מדאי" - מה נחשב "יותר מדאי"? מתי כבר אסור לנסות את הנביא?